

Konvergens og divergens i arbejdsvilkårene i Europa: 1990–2005

Resumé

Indledning

Il 2005 tog Det Europæiske Institut til Forbedring af Leve- og Arbejdsvilkårene (Eurofound) hul på den fjerde runde af den europæiske undersøgelse af arbejdsvilkårene, der blev indledt i 1990. I de forgangne 15 år har Den Europæiske Union undergået betydelige forandringer på forskellige planer. De 12 EU-medlemsstater indtil 1990 har siden fået følgeskab af 15 nye lande. Den europæiske undersøgelse fra 2005 omfatter således alle EU's 27 medlemsstater (EU27) samt Kroatien, Tyrkiet, Norge og Schweiz. Forandringerne i EU har imidlertid også været af mere strukturel karakter og dækker hele opbygningen af Europas økonomi, arbejdsmarkeder og arbejdsvilkår.

Indholdet af den europæiske undersøgelse har således udviklet sig betydeligt i denne periode. Den omfatter nu flere spørgsmål og har udviklet sig fra at fokusere på mere traditionelle ergonomiske risici til at medtage de mange forskellige elementer, der indgår i et flerdimensionalt syn på arbejdsvilkår og mere generelt kvalitet i arbejdslivet. Denne rapport har primært til formål at se nærmere på to spørgsmål. For det første søger den med udgangspunkt i de forskellige undersøgelsesrunder at afdække, hvordan konvergens eller divergens i arbejdslivskvaliteten har bevæget sig over tid i relative termer. For det andet ser den nærmere på, om der er tegn på lignende bevægelser mellem de europæiske lande i denne periode.

Fagpolitisk kontekst

De strukturelle forandringer i EU har i et vist omfang givet sig udtryk i udformningen af EU's og de enkelte landes politikker, især den europæiske beskæftigelsesstrategi og Lissabonstrategien. Forskellige undersøgelser i den senere tid har imidlertid tegnet et broget billede af situationen omkring kvalitet i arbejdet i Europa, og det peger på, at selv om der kan spores visse forbedringer, f.eks. med hensyn til ulykker på arbejdspladsen, er der andre dimensioner af kvalitet i arbejdet, f.eks. øget arbejdspress eller adgang til uddannelsesstilbud, der ikke de

facto er forbedret. Denne konklusion var Europa-Kommissionen allerede kommet til i 2003 i den opfølgende meddelelse om kvalitet i arbejdet, og er senest gentaget i strategirapporten om den nye Lissabonstrategi.

Disse undersøgelser er baseret på forskellige sæt af data og indikatorer, hvor der enten anlægges en rent akademisk eller en mere politisk motiveret synsvinkel, f.eks. den begrebsramme og de indikatorer, der blev vedtaget på Det Europæiske Råds møde i Laeken i december 2001. Der er en stor mangel i den europæiske ramme for kvalitet i arbejdet, nemlig manglende indikatorer for arbejdsvilkår. I denne rapport ses der ud fra et arbejdskvalitetsperspektiv nærmere på tendenserne i arbejdsvilkårene, således som de aftegner sig i de forskellige undersøgelsesrunder for de seneste 15 år.

Vigtigste resultater

Undersøgelsen af kvalitet i arbejdet og beskæftigelsen sætter fokus på fire hoveddimensioner: karriere- og beskæftigelsessikkerhed, sundhed og velvære, færdighedsudvikling samt balancen mellem arbejdsliv og privatliv. Hver af disse dimensioner indeholder delemler, der tilsammen udgør alle de forhold, som omfattes af spørgeskemaerne for den europæiske undersøgelse af arbejds- og levevilkårene samt EU's arbejds- og socialpolitikker som helhed. Resultaterne af undersøgelsen af disse områder – og af jobtilfredshed generelt – med henblik på at vurdere kvalitet i arbejdet generelt, viser en relativ divergens i Europa i kølvandet af de 12 nye medlemsstaters tiltrædelse i 2004 og 2007. I gennemsnit har disse lande indtil nu udvist dårligere resultater med hensyn til kvalitet i arbejdet, men resultaterne bekræfter også, at forskellen er ved at blive indsnævret.

Blandt de ældre medlemsstater (EU15) synes konvergensprocessen at bevæge sig, ikke mod optimale eller bedre resultater, men mere mod gennemsnittet, idet de forbedrede resultater omkring kvalitet i arbejdet i den angelsaksiske gruppe af lande opvejes af en forværring blandt de skandinaviske lande. Samtidig har udviklingen i landene i Kontinental- og Sydeuropa fortsat været relativt stabil.

Forskellighederne internt mellem landegrupperne og mellem de enkelte lande indbyrdes kan være øget som følge af forskellige offentlige politikker og også af forskellige økonomiske prioriteringer. Udviklingen i servicesektoren er – samtidig med et fald i industri- og landbrugsaktiviteterne – slået igennem på forskellig måde i de enkelte lande, og dette kunne til dels forklare ulighederne mellem landene indbyrdes og mellem landegrupperne.

De fremlagte resultater i denne rapport for de enkelte lande viser, at der er store forskelle inden for hver gruppe. Finland skiller sig mere og mere ud fra de øvrige skandinaviske lande, men der er også mere markante forskelle mellem Danmark og Sverige nu, end der var for 10 eller 15 år siden. I gruppen af kontinentaleuropæiske lande afviger også Nederlandene og i mindre omfang Østrig fra de øvrige lande i gruppen. I gruppen af sydeuropæiske lande er Spanien længere fra Italien end før, mens Portugal og navnlig Grækenland skiller sig endnu mere ud fra de øvrige lande i gruppen end i 1990'erne.

På nationalt plan er de negative mønstre for kvalitet i arbejdet – f.eks. eksponering for sundhedsrisici, weekend- og natarbejde – aftagende næsten alle steder. Arbejdstagernes rettigheder er blevet forbedret med hensyn til inddragelse og information om risici. Imidlertid er andre negative mønstre for kvalitet i arbejdet – f.eks. job med dårlige uddannelsesmuligheder og dårlig adgang til uddannelse, skifteholdsarbejde eller job med skiftende arbejdstider, større arbejdsintensitet og øget sygefravær – stigende i næsten alle lande.

Især vækker de manglende uddannelsesmuligheder på arbejdspladsen særlig bekymring. Trods det fokus, der har været på livslang læring i den europæiske debat og i de europæiske politikker, og den specifikke åbne koordineringsmetode for uddannelse og livslang læring, er der behov for store fremskridt for at nå de mål, der blev fastsat i Lissabon i 2000.

Politiske strømpile

- For at opnå en generel forbedring af arbejdsvilkårene i alle lande er det nødvendigt med en større indsats inden for uddannelse og livslang læring.
- Andre risikofaktorer og arbejdsrelaterede følgevirkninger i EU27-landene, der kræver en særlig indsats, er den stigende arbejdsintensitet og det øgede fravær.
- De uddybende oplysninger, der findes om den økonomiske og sociale udvikling i de nye medlemsstater, er fortsat fragmenterede eller yderst begrænsede, og det er nødvendigt med yderligere undersøgelser af dette område.
- Med 27 EU-medlemsstater er det vanskeligt at analysere tendenser land for land, og derfor er det et brugbart alternativ at lægge medlemsstaterne sammen i grupper baseret på deres ligheder. Men en sådan sammenlægning i grupper kan tilsløre interne forskelligheder og føre til overfortolkning. Derfor er det vigtigt samtidigt at foretage en analyse land for land med udgangspunkt i de stigende forskelligheder inden for de eksisterende grupper.

Yderligere undersøgelser

- Eurofound vil på basis af sin mission og sine ressourcer – f.eks. undersøgelser, observationsorganer og finansiering af sekundære analyser – kunne bidrage til at skabe flere synergier og til at nedsætte en tværfaglig taskforce eller arbejdsgruppe, der skal beskæftige sig med de forskellige grupper.
- Mere omfattende nationale stikprøver kan være med til at forbedre den næste undersøgelsesrunde, således at der kan gennemføres en mere dybdegående analyse f.eks. på sektorplan og regionalt niveau.
- Forbedrede nationale stikprøver i den europæiske undersøgelse af arbejdsvilkårene er en forudsætning for en bedre udnyttelse af undersøgelsen i forhold til politisk overvågning, idet denne øvelse er baseret på bløde benchmarkværdier for de nationale resultater.

Yderligere oplysninger

Rapporten "Convergence and divergence of working conditions in Europe" (konvergens og divergens i arbejdsvilkårene i Europa) 1990–2005 findes på <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef08104.htm>. Oplysninger, rapporter og sekundære analyser af den europæiske undersøgelse af arbejdsvilkårene findes på Det Europæiske Observationsorgan for Arbejdsvilkårs websted <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/surveys/>.

Sara Riso, informationsforbindelsesofficer
sri@eurofound.europa.eu